

promotie Dick Dekker

EEN HALVE EEUW OP ZOEK NAAR SLECHTVALKEN

Auteur Dick Dekker, gefascineerd door Slechtvalken. foto Marcel van Kammen (Leeuwarder Courant)

*Op 18 februari 2009 promoveerde Dick Dekker bij de Universiteit van Wageningen op een proefschrift getiteld: *Hunting tactics of Peregrines and other falcons*. Met een leeftijd van 75 jaar was hij daar de oudste promovendus ooit. Dekker emigreerde in 1959 naar Canada, waar ook zijn onderzoek plaatsvond. Zijn voorliefde voor valken gaat echter terug tot zijn jeugd in Nederland, toen roofvogels symbool stonden voor alles wat hem in ons dicht bevolkte landje nog echt wild en natuurlijk leek. Op verzoek van de redactie geeft hij een kort verslag over de achtergronden van zijn promotie en de inhoud van zijn proefschrift.*

Inleiding

Bij wijze van inleiding herhaal ik hier enkele woorden van mijn lekenpraatje dat voorafging aan de plechtigheden in Wageningen. De eer en het genoegen in Wageningen te promoveren heb ik te danken aan een aantal ogenschijnlijk toevallige ontmoetingen. Op de eerste plaats met professor Dr. Ronald Ydenberg, director of the Centre for Wildlife Ecology of Simon Fraser University in Vancouver, Canada. In verband met mijn valkenonderzoek in British Columbia, had ik al een aantal jaren met Ron samengewerkt toen hij benoemd werd tot buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit van Wageningen. Voorheen had hij in Groningen gestuurd onder de befaamde (en in 2008 overleden) ecooloog Rudi Drent. Als studiegenoot ontmoette hij daar Herbert Prins, nu eveneens hoogleraar aan Wageningen.

In november 2007 brachten beide heren mij een bezoek in Noard-Fryslân Bûtendyks, waar ik toen bezig was met het observeren van Slechtvalken. Het leidde tot een geanimeerd gesprek. Na mijn terugkeer naar Canada in het voorjaar van 2008, ontving ik een uitnodiging van professor Ydenberg om een proefschrift te schrijven over mijn onderzoek en publicaties aan valken. Dit voorstel werd ondersteund door professor Prins, die zijn best

gedaan heeft het Academische College van Wageningen ervan te overtuigen dat ik een waardige kandidaat was, ondanks het feit dat ik de gebruikelijke vooropleiding miste.

Verdeeld over 16 hoofdstukken, inclusief een algemene inleiding en bespreking, geeft het proefschrift een chronologisch overzicht van mijn publicaties in vijf verschillende Canadese en Amerikaanse vakbladen. De hoofdmoot gaat over de jachtgewoontes van de Slechtvalk, in alle jaargetijden en in verschillende landschappen. Drie daarvan lagen in waterrijke gebieden van de provincie Alberta, drie andere aan de kust van British Columbia. Sommige hoofdstukken gaan ook in op de vergelijkbare jachtgewoontes van Smelleken, Giervalk en Amerikaanse prairievalk. Hoofdstuk 15 is een herdruk van het artikel dat in het voorjaar van 2008 in *Twirre* verscheen over trekkende en overwinterende Slechtvalken in Noard-Fryslân Bûtendyks.

Naar Canada

Een halve eeuw geleden, tegen de tijd dat ik naar Canada wilde emigreren, werd er in de Nederlandse natuurwereld alarm geslagen over de giftige nawerking van landbouwchemicaliën. Vooral roofvogels werden bedreigd en de Slechtvalk stond in

geheel Europa op uitsterven. In Canada hoopte ik betere toestanden aan te treffen, maar ook daar kwam er al spoedig de klad in. Rond 1967 waren alle traditionele horsten in landbouwstreken verlaten. Ik ontdekte echter dat er nog steeds doortrek van hoognoordelijke valken plaatsvond bij Beaverhills Lake, een uurtje rijden van mijn woonplaats Edmonton. In de maanden april/mei en ook in september, spendeerde ik daar al mijn vakantietijd. Niet alleen noteerde ik de aantallen valken, maar ook de interactie met hun prooi-soorten, voornamelijk steltlopers en eenden. Zo zag ik in vijftien jaar tijd meer dan duizend jachtvluchten.

Vanaf 1980 reisde ik ieder jaar voor enkele weken naar de westkust van Canada, waar overwinterende Slechtvalken op eenden en Bonte strandlopers jogen. Ook daar verzamelde ik gegevens over circa duizend jachtvluchten. Na 1995, toen er sprake was van een algemeen herstel in de populatie Slechtvalken, heb ik tien jaar lang elk broedseizoen een paartje gevolgd dat gebruik maakte van een nestkast aan de schoorsteen van een elektriciteitscentrale aan een groot Alberta meer.

Jachttechnieken

Waar het mij voornamelijk om ging was hoe deze valken hun prooi ving, maar ook hoe de prooien hun supersnelle vijand wisten te ontwijken. In de trektijd lag het succespercentage van jagende valken op minder dan 10%. Dat wil zeggen dat minstens negen van de tien vogels de dans wisten te ontspringen. In de herfst bleken jonge valken minder succes te hebben dan volwassen valken, maar tijdens de terugtrek waren eerstejaarsvalken bijna net zo bedreven in de jacht als oudere vogels. Relatief was het vangstpercentage van overwinterende Slechtvalken ongeveer het dubbele van trekkende valken en het hoogste cijfer werd bereikt op de nestplaats. Een broedpaar waarvan ik de leeftijd kende boekte in het eerste jaar 22% succes, wat in hun zevende jaar opliep naar 39%. In haar laatste drie jaren had het wijfje 46% succes. Ik verklaarde dat op grond van het feit dat deze valk blijkbaar geleerd had haar aanvallen selectief te richten op jonge prooivogels: 85% van de 73 gevangen meeuwen verkeerde in jeugdkleed.

Hoewel de Slechtvalk in staat is zijn prooi hoog in de lucht te achterhalen, was de meest gebruikte tactiek een verrassingsaanval op eenden of steltlopers die op de grond of in ondiep water zaten. Bij Beaverhills Lake begon 75% van die aanvallen als een poging om de prooi ongemerkt zo dicht mogelijk te benaderen. Op het open wad aan de kust bij Vancouver bedroeg het percentage verrassingsaanvallen slechts 30%. De verklaring ligt hierin dat een

laagvliegende valk bij het meer gebruik kan maken van de oeverbegroeiing. Over het kale wad of de oceaan is dat echter niet mogelijk en wordt de valk gedwongen tot een open aanval op prooivogels die bijtijds op de vlucht geslagen zijn. Vergeleken met de verrassingsaanvallen vlakbij de kwelder die een zeer hoog succes opleverden, had de open jachtwijze over het wad of de oceaan veel minder succes (namelijk 11% versus 44%).

'Over-ocean flocking'

Een bijzondere ontdekking was ook dat de overwinterende Bonte strandlopers bij hoogwater het luchtruim kozen en tot vier uur lang boven de oceaan bleven rondvliegen tot het getij keerde. Dit fenomeen noemde ik 'over-ocean flocking'. Blijkbaar waren deze strandlopers zo bang om vlak langs de kust door valken verrast te worden dat ze liever bleven vliegen. Hun manier van voortbewegen was echter gericht op energiebesparing. Gedragen door de luchtstromingen bleven ze als het ware met licht fladderende vleugels op de wind hangen, enigszins vergelijkbaar met een vlieger. Bij volkomen windstil weer of harde regen nam ik dit gedrag niet waar. Dan bleven de bontjes op de buitenrand van de kwelder zitten of op drijvende boomstammen en graspollen die boven het water uitstaken. Soms trokken er zwermen strandlopers naar de polders in het binnenland, maar ook daar werden ze bejaagd en gewoonlijk keerden ze al gauw weer terug naar de kust.

Doel van mijn onderzoek in Noord-Fryslân Butendyks was om vergelijkingen te trekken tussen het antipredator gedrag van de Bonte strandlopers op de Waddenkust en in Canada, vooral nu ook in Nederland het aantal Slechtvalken sterk toegenomen is. De specifieke vraag die ik stelde was of de strandlopers bij hoogwater ook hier hun toevlucht zouden nemen tot 'over-ocean flocking'. Dat bleek echter zeer zelden het geval en als verklaring noteerde ik de volgende verschillen. Afgaande op mijn gegevens, lijkt de predatiedruk in Noord-Fryslân Butendyks niet zo intensief als bij Vancouver. Bovendien zijn er in Fryslân veel meer geschikte hoogwatervluchtplaatsen. De sterk begraasde kwelders van het Noorderleegh en de aangrenzende weilanden maken het mogelijk dat roestende strandlopers een aanstormende Slechtvalk tijdig ontdekken.

Het fenomeen 'over-ocean flocking' heeft een parallel in het bekende antipredator gedrag van Kieviten en Goudplevieren, die massaal het luchtruim kiezen en minutenlang blijven rondvliegen als er een valk gesignaleerd is. Blijkbaar koesteren deze plevieren een even grote angst om op de grond overrompeld te worden als strandlopers.

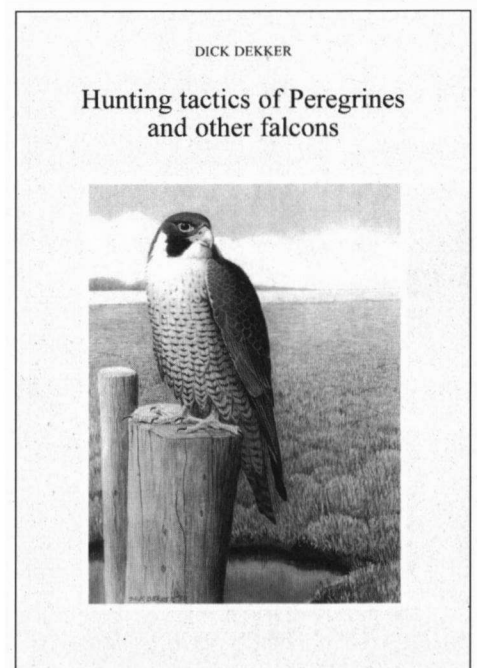
De invloed van rovers

Een belangrijke reden waarom de predatiedruk op Bonte strandlopers in Canada hoger is dan in Nederland, heeft te maken met het feit dat beide geslachten van de Slechtvalk daar op strandlopers jagen. Dit komt doordat wijfjes geen eenden meer slaan zoals ze dat elders graag doen, want die zouden ze al heel gauw kwijt raken aan de plaatselijk talrijke Amerikaanse Zeearend. Wijfjes jagen daarom bij voorkeur op strandlopers, die licht genoeg zijn om weggedragen te kunnen worden, buiten het bereik van achtervolgende rovers (kleptoparasitisme). Zelfs een kleine prooi wordt de Slechtvalk vaak afgetroegeld, niet alleen door arenden en meeuwen, maar ook door andere valken, inclusief de plaatselijk overwinterende Giervalk en Prairievalk. Al met al worden de Slechtvalken in Canada's Boundary Bay gedwongen meer prooien te vangen dan zij zelf nodig hebben, wat dus leidt tot verhoging van de predatiedruk op de strandlopers.

In Nederland zag ik dat mannetjes Slechtvalken met prooi meteen achtervolgd en soms beroofd werden door Grote mantelmeeuwen. Wat de terugkeer van de Zeearend in Nederland voor de overwinterende wijfjes valken zal gaan betekenen, en bijgevolg voor de Bonte strandlopers, blijft een interessante vraag voor de toekomst.

Dick Dekker

3819-112 A Street
Edmonton, Alberta
Canada T6J 1K4
tel.: 780-434-5474
e-mail: ddekker1@telus.net

Proefschrift Dekker